

CECILIA L. RIDGEWAY¹, FRAMED BY GENDER – HOW GENDER INEQUALITY PERSISTS IN THE MODERN WORLD.

New York: Oxford University Press, Inc., 2011., 233 str.

Neravnopravnost žena u širem kontekstu jedna je od čestih tema proučavanja u okviru obrazovanja odraslih. U naprednom i modernom društvu poput SAD-a, u kojem je niz procesa usmjeren suzbijanju rodne nejednakosti, postavlja se pitanje opstojnosti nejednakost među spolovima usprkos svim nastojanjima? Integracija istraživanja iz područja sociologije, socijalne kognicije i psihologije te organizacijskog ponašanja, obuhvaćenih u knjizi *Framed by Gender*, autorice Cecilie L. Ridgeway, identificira opće procese u kojima se rod kao načelo društvene nejednakosti konvertira u nove oblike društvene i ekonomske organizacije.

Autorica u svojoj knjizi navodi da su ljudi suočeni s neizvjesnim okolnostima vjerovanja o spolu, koja su više tradicionalna za razliku od svakodnevnih okolnosti kojima su neizbježno izloženi. Upravo vjerovanja o spolu implicitno iscrtavaju odgovarajući kulturalni okvir spolova koji pomaže organiziranju novog načina izvođenja društvenih aktivnosti što neizbježno dovodi do prenošenja postojećih rodnih stereotipa i njihove ugradnje u nove aktivnosti, postupke i oblike društvene organizacije. Ovakva društvena dinamika jednakost spolova ne tretira nedostižnom, no ipak predlaže kontinuiranu borbu s neravnopravnošću i njezinim mogućim posljedicama. Pokazujući kako je moguće prevesti osobne interakcije u veće strukture nejednakosti, *Framed by Gender* predstavlja snažan i originalan način odnošenja prema zabrinjavajuće izdržljivoj neravnopravnosti spolova.

Posebnost ove knjige upravo je u tome što je polazna premisa sadržana i definirana samim naslovom: *Framed by Gender* (Ograničen spolom). Time autorica

1 Cecilia L. Ridgeway je redovni profesor društvenih znanosti na Odsjeku za sociologiju na Sveučilištu Stanford. Međunarodno je priznata stručnjakinja u području izučavanja roda, nejednakosti spolova i feminizma. Dobitnica je nagrade Jesse Bernard Award za istaknuti doprinos izučavanju roda, koju dodjeljuje američko sociološko društvo; nagrade za uvaženog feminističkog predavača i doprinos feminističkom istraživanju, koju dodjeljuju Sociologists for Women in Society for career te Cooley-Mead nagrade za životno djelo i doprinos istaknutih stipendija u socijalnoj psihologiji, a koju dodjeljuje odjel socijalne psihologije američkog sociološkog društva.

stavlja dodatan naglasak na, ionako već dovoljno alarmantnu problematiku modernog društva, aludirajući na pobuđivanje svijesti čitatelja o nužnosti pronalazjenja načina prema kojem se nejednakost spolova unatoč svojoj, stoljećima perzistentnoj elastičnosti i otpornosti ipak ne bi uspjela održati u modernom društvu.

Važnost i značajan doprinos ove knjige ponajprije se očituje u predstavljanju nove teorije kojom se nastoji objasniti perzistentnost nejednakosti spolova u modernom društvu usprkos silnim nastojanjima njezinog uklanjanja i generacijskim pokušajima iskorjenjivanja. Autorica brojnim primjerima nastoji slikovito prikazati kako svakodnevnne društvene interakcije doprinose sve većoj nejednakosti među spolovima podastirući tome brojne integrirane primjere i argumente iz sociologije, psihologije, obrazovanja odraslih (andragogije), organizacijskog ponašanja i područja društvene spoznaje. Stoga, ova knjiga predstavlja širok spektar različitih razmatranja u kojima se autorica oslanja na rezultate istraživanja provedenih u različitim znanstvenim disciplinama te na taj način sačinjava složenu studiju pokušavajući problem nejednakosti spolova sagledati iz multidimenzionalne i interdisciplinarnе perspektive upravo zbog široke lepeze njezine kauzalnosti. Znanstvene perspektive iz kojih se promatraju fenomeni u ovoj knjizi isprepliću se iako je važnost i doprinos svake pojedine znanstvene discipline implicitno prepoznata (ponegdje se i eksplicitno navodi).

Stil za kojim poseže autorica Cecilia L. Ridgeway u opisivanju društveno-psiholoških procesa koji doprinose umnožavanju neravnopravnosti spolova, kroz sociološki i psihološki pristup istraživanju ovog složenog fenomena, nastoji objasniti uzroke ženske nemogućnosti nadilaženja problema nejednakosti te neophodne korake koje je potrebno poduzeti u nastojanju ostvarenja tog cilja. Upravo navedeno, ovu knjigu čini izuzetno važnim doprinosom u rasvjetljavanju nepokolebljive opstojnosti spolne neravnopravnosti, utirući put novim feminističkim teorijama koje uključuju desetljetne studije o utjecaju rodne pristranosti na obrazovanje, rad i podjelu poslova kod kuće i na poslu.

Teorijsko utemeljenje

Knjiga se sastoji od sedam velikih poglavlja: Slagalica upornosti; Primarni okvir organiziranja društvenih odnosa; Kulturna vjerovanja i spolno određeni društveni odnosi; Rad i spolno određanje; Spol i dom; Opstojnost nejednakosti; Implikacije za promjene. Sva poglavlja podijeljena su na više potpoglavlja što je doprinijelo strukturiranoj i jasno povezanoj razradi složenog fenomena kao što je neravnopravnost spolova. Primarni cilj koji je autorica postavila u ovoj knjizi je otkriti često nepoznate sile koje doprinose postojanju spolne nejednakosti čak i u suvremenom kontekstu. Kako to autorica navodi, prirodno je ipak zapitati se koje implikacije ovakva okvirna perspektiva ima za budućnost spolne nejednakosti, iznoseći pritom vjerovanje kako će proces promjena biti nejednolik pri čemu okvirni efekti ne mogu biti zapreka na putu prema spolnoj nejednakosti.

Prva dva poglavlja predstavljaju općeniti okvir problematike spolne nejednakosti, dok su ostala poglavlja specifično usmjerena na pojedinačne aspekte njezine manifestacije u različitim društvenim aktivnostima, izuzev zadnjeg poglavlja koje predstavlja svojevrsni osvrt na sva prethodna uz pokušaj sumiranja svih osnovnih zaključaka vezanih za ovu problematiku. Svako poglavlje započinje teorijskim utemeljenjem fenomena ovisno o aspektu njegove društvene pojavnosti koji se želi razmotriti i argumentirano objasniti, navođenjem glavnih ciljeva koji se nastoje postići i brojnim istraživanjima potvrditi te objašnjenjem nekih od glavnih pojmova nezaobilazno povezanih s promatranim konceptom. Pozivajući se i, time ponekad, razotkrivajući neke od temeljnih koncepata koji se nalaze u podlozi ovog složenog društvenog procesa, autorica Ridgeway u raspravu uključuje različite znanstvene perspektive (sociologijsku, pedagogijsku, andragogijsku, psihologijsku i filozofsku) ističući tako humanistički aspekt procesa nejednakog društvenog tretmana spolova.

U prvome poglavlju, koji je predstavljen kao svojevrsni uvod u problematiku, uz definiranje cjelokupnog društvenog konteksta u kojem će ona biti promatrana, autorica pokušava pronaći odgovor na pitanje: kako spolna hijerarhija uspijeva opstati u suvremenoj Americi (SAD) usprkos mnogim potencijalno nivelirajućim pravnim, institucionalnim i političkim procesima? Društvene, tehničke i ekonomske promjene, kako to navodi autorica, a koje podržavaju statusne nejednakosti između žena i muškaraca, stavljaju pritisak na spolno-statusna vjerovanja te time doprinose rizičnosti postojeće spolne hijerarhije u društvu. Nije upitno da spolna nejednakost danas zaista postoji u SAD-u, kao i u cijelome svijetu, budući da treba priznati da spolna nejednakost predstavlja fenomen globalnih dimenzija i razmjera. No pitanje je predstavlja li nejednakost spolova samo relikv iz prošlosti, koji još nije u potpunosti izbljedio ili postoje procesi koji ga ovjekovječuju u sadašnjosti? Upravo odgovor na ova i brojna druga pitanja, autorica će pokušati definirati kroz brojne analize, projekte istraživanja, o kojima puno detaljnije progovara u okviru svakog pojedinog poglavlja.

Polazeći od objašnjenja određenja spola odnosno roda koji autorica smatra “primarnim okvirom” za društvene odnose i međuljudske interakcije, pritom iznoseći dokaze u prilog tome, u drugom poglavlju, autorica ulazi u samu srž problematike spolne nejednakosti, određenja spola i društvenih odnosa. Rod, izrazito podložan kulturnim djelovanjima u domeni primarnih okvirnih kategorija za društvene odnose, predstavlja dimenziju ljudske različitosti, prema kojoj vrlo rano naučimo kategorizirati sebe i druge i time usmjeravati međusobne interakcije. Polazeći od tvrdnje prema kojoj uloga spolova, kao svenamjensko kulturalno oruđe za organizaciju društvenih odnosa, predstavlja srž društvenih procesa putem kojih spolna nejednakost opstaje u modernom svijetu, autorica ističe važnost razumijevanja upravo tog koncepta. U osnovi razmatranja nalaze se temeljni problemi organizacije društvenih interakcija i načina na koji oni doprinose kulturalnom razvoju “općeprihvatljivih kategorija” društvenih razlika, od kojih neki zasigur-

no predstavljaju “primarni” sustav razlikovanja. Takav pristup ujedno doprinosi razjašnjavanju kako okviri kulturalnih razlika, kao što je rod, mogu biti transformirani u okvire za statusnu nejednakost, kao i same statusne razlike. Pored navedenog, cilj ovog poglavlja usmjeren je i na ispitivanje osnovnih procesa koji doprinose jačanju rodnog okvira i njegovom ukorjenjivanju u kulturalne definicije društvene različitosti i nejednakosti, a u kojem je prepoznata namjera autorice za postavljanje osnove detaljnijih analiza efekata spolnog okvira koje se provode u slijedećim poglavljima.

Treće poglavlje, “Kulturna vjerovanja i spolno određeni društveni odnosi”, autorica Ridgeway započinje iznošenjem argumentacije prethodno iznesene teze koja spol definira primarnim kulturalnim okvirom za oblikovanja ljudskog ponašanja i prosudbe u društvenim odnosima, ističući pritom kako argumentacija navedenog u sebi sadrži pretpostavke koje se fokusiraju na kulturna vjerovanja o spolu. “Opće poznata” kulturna vjerovanja o spolu, u svojoj osnovi predstavljaju spolne stereotipe i kao takva imaju značajan utjecaj na definiranje “pravila” spola u društvenim odnosima. Spolni stereotipi odnose se na implicitna kulturna pravila, koja najčešće bezrezervno prihvaćamo, a koja u konačnici rezultiraju materijalnim angažmanima žena i muškaraca, podržavajući pritom postojeća vjerovanja o tome tko su muškarci i žene, i zašto su nejednaki. Rutinski proces spolne kategorizacije nesvjesno uvjetuje spolne stereotipe u našem svjesnom djelovanju i čini ih implicitno pogodnim za oblikovanje naše prosudbe i ponašanja. No, baš ti faktori koji podržavaju korisnost spola kao inicijalnog kulturalnog okvira za razumijevanje drugih pojedinaca, limitiraju sposobnost davanja specifičnih informacija o drugim osobama. Stoga spol gotovo uvijek djeluje kao difuzni pozadinski identitet u društvenim odnosima.

Cilj ovog poglavlja usmjeren je na ispitivanje prethodno definirane centralne pretpostavke kako konceptualno tako i empirijski. Prvi zadatak podrazumijeva razvijanje detaljnije konceptualne analize prirode kulturnih vjerovanja o spolu, njihova odnosa prema materijalnim angažmanima, određivanja njihove značajnosti u raznim društvenim situacijama te u konačnici njihova utjecaja na oblikovanje ponašanja. Drugi zadatak usmjeren je na ispitivanje empirijskih dokaza koji podržavaju ovu konceptualnu analizu i ukazuju na suvremena kulturna vjerovanja o spolu. Kao potkrjepu teorijskim razmatranjima, autorica razvija model oblikovanja ponašanja i prosudbi putem kulturnih vjerovanja o spolu na načine koji stvaraju sistematične uzroke nejednakosti između inače, prema određenim karakteristikama, sličnih žena i muškaraca te ga uspoređuje s empirijskim dokazima. Ovo poglavlje rezultira skupom predviđenih efekata okvira spola koje zatim autorica primjenjuje u slijedećim poglavljima na posljedične organizacijske postavke koje dovode u pitanje nejednak položaj žena i muškaraca u modernom društvu.

Suvremeni svijet rada predstavlja dinamično “bojno” polje na kojem se suprotstavljaju sile koje podržavaju nejednakost spolova i one koje djeluju s ciljem njihove reprodukcije. U četvrtom poglavlju pod naslovom “Rad i spolno određenje”,

u kojem se može primijetiti andragoška perspektiva budući da postoji uska povezanost svijeta rada i obrazovanja, primjenjuje se prethodni model efekata spolnog okvira na, prema procjenama, najčešćem mjestu manifestacije spolne nejednakosti u budućnosti - radno mjesto. Nerijetko, skrivene sile djeluju u cilju reprodukcije i ponovnog stvaranja spolom uvjetovanih struktura i postupaka u svijetu rada, polazeći od implicitnog korištenja spola kao okvirnog sredstva za međusobne odnose na radnom mjestu. U ovom poglavlju autorica opisuje djelovanje efekata okvira spola na radne odnose, koji pritom reproduciraju postojeće spolne strukture poslova i postupaka u svijetu rada te stvaraju nove. Autorica razmatra kako pozadinski okvir spola oblikuje shvaćanja o zanimanjima koja su prikladna za muškarce odnosno žene, te kako efekti spolnog okvira koji se pojavljuju u ključnim društvenim odnosima na radnom mjestu mogu doprinijeti razvoju novih radnih postupaka (sustavi plaćanja, nagrađivanja) koji doprinose nejednakom položaju žena i muškaraca u radnim organizacijama. Birokratske strukture i pravila često utjelovljuju implicitne pretpostavke o spolnoj prirodi i nejednakosti sudionika rada od kojih se očekuju da ih provode. Jedan od jačih efekata okvira spola, kako to navodi autorica, manifestira se uvođenjem postojećih vjerovanja i značenja spola u nove prakse, strukture i pravila radnog mjesta, pri čemu, jednom razvijene institucionalne procedure teže ponovnom stvaranju spolne nejednakosti na radnom mjestu, neovisno o sklonostima pojedinačnih sudionika. Općenito, efekti spolnih pristranosti prilično su usmjereni na kontekst pojedinačnog radnog mjesta, ali se ponavljaju i akumuliraju kako bi oblikovali karijere žena i muškaraca, kao i samu spolnu strukturu rada. Autorica navodi dvije lokacije u svijetu rada u kojima tipične pristranosti izazvane okvirom spola doprinose intenziviranju njihovih posljedica: prva se odnosi na nevidljivu barijeru koja priječi prodor žena u vrh menadžmenta, dok druga lokacija intenzivne pristranosti je “zid majčinstva” sa kojim se suočavaju majke na radnom mjestu.

Svijet rada ipak nije jedino kritično “bojno” polje za budućnost spolne nejednakosti u modernom svijetu. Prema autorici, drugo mjesto kao veliki izvor nejednakosti spolova u suvremenom kontekstu označava obiteljski dom što ujedno predstavlja fokus petog poglavlja koje nosi naslov “Spol i dom”. Obiteljsko okruženje, osobito heteroseksualno, izvor je kulturnih vjerovanja o spolu pri čemu je spolna struktura obiteljskog doma veoma važna i zbog načina na koji omogućuje ili sprječava pristup novcu i moći u svijetu rada, neovisno o obrazovanju. Obitelj sa sobom nosi hegemonijske kulturne sheme o očekivanim rodnim ulogama muškaraca i žena unutar nje, koji su određeniji, moralizirani primjeri općih stereotipa žena kao sklonih zajedništvu i muškaraca kao djelatnih sudionika društva. Za žene, ove moralne sheme propisuju posvećenost obitelji koja je povezana sa suštinskim pretpostavkama o ženskoj sposobnosti kao majke i njegovateljice. Usporediva moralna shema za muškarce je opskrbljivač koji zadovoljava svoju veliku odgovornost prema obitelji radom izvan obitelji, a ne unutar nje. U skladu s time, autorica iznosi tezu kako spolni okvir oblikuje kućansku podjelu poslova pored promjenjivih materijalnih uvjeta pod kojima se muškarci i žene konfrontiraju u suvremenoj američkoj obi-

telji. Autorica također uspoređuje implikacije ove teze s ciljem utvrđivanja spolne organizacije kućanskih poslova u sadašnjem vremenu. Ova usporedba rezultira razotkrivanjem snažnog utjecaja kulturalnih vjerovanja o spolovima na organizaciju i preraspodjelu kućanskih poslova, što dovodi, ne samo do ponovnog potvrđivanja ovakvih vjerovanja, već i strukturira dostupnosti muškaraca i žena za rad. Stoga je gotovo nedopustivo zanemariti doprinos ovih efekata općenitom održavanju nejednakosti spolova u suvremenoj Americi (SAD).

Kratkim rezimiranjem sadržaja četvrtog i petog poglavlja, možemo zaključiti da ona donekle nude odgovor na početno pitanje o odolijevanju spolne nejednakosti u današnjem modernom svijetu, pokazujući kako okvirni efekti spola usmjereni na društvene odnose i posao često otupljuju utjecaj društvenih i ekonomskih promjena na spolnu nejednakost u svim ključnim organizacijskim određenjima. Nastavkom oblikovanja društvenih odnosa koji suptilno upućuju žene i muškarce prema različitim i nejednakim položajima u svijetu plaćenog rada, kulturna vjerovanja koja definiraju spol kao statusnu nejednakost nastavljaju sačinjavati osnovnu materijalnu realnost koja opet podržava ta vjerovanja. Međutim, vodeće promjene u društvu sastoje se od mjesta izvan etabliranih institucija gdje se uvode novosti u oblicima rada ili novih tipova društvenih veza čime se jednostavno ne može izuzeti utjecaj na razvoj nejednakosti spolova.

Šesto poglavlje pod naslovom "Odolijevanje nejednakosti" odnosi se na ispitivanje otpornosti nejednakosti spolova u odnosu na prethodno navedene postavke. Autorica ponajprije iznosi argumentaciju za tezu kako promjene u kulturnim vjerovanjima o spolu slijede, ali ipak zaostaju za promjenama u materijalnim angažmanima žena i muškaraca što predstavlja centralni faktor koji dozvoljava opstanak nejednakosti spolova usprkos društvenim i ekonomskim silama koje ga pokušavaju potkopati. Posljedice takvih procesa manifestiraju se na način da kulturna vjerovanja o spolu, koja se aktiviraju u pozadini, na mjestu inovacije, poprimaju važnije značenje nego nove okolnosti. Pozivajući se na takva vjerovanja u cilju organiziranja novog projekta, doprinosi se prešutnom utiskivanju starih pretpostavki o statusu spola u nove prakse i društvene forme koje se pritom stvaraju. Upravo navedeno, autorica ističe kao srž procesa opstojnosti spolne nejednakosti u modernom društvu. Povezano s time, u nastavku se razmatra kako ljudi implicitno koriste zastarjela spolna vjerovanja koja im pomažu u organiziranju ponašanja na mjestima inovacije u obliku posla i društvene povezanosti, što predstavlja kao jasan dokaz procesa opstojnosti. Kontekstualno specifične implikacije vjerovanja o spolu djeluju s razvojnom organizacijskom logikom inovativnih postavki kako bi se oblikovali odnosi koji se pojavljuju između žena i muškaraca. Ovakvi odnosi i nejednakost koju utjelovljuju, utječu na one čiji interesi se direktno predstavljaju u novom organizacijskom planu koji definira inovativne postavke. Kad inovativno mjesto postane model za novu industriju ili oblik intimne veze, spolna je nejednakost već ugrađena. Ispitivanje primjera visokotehnoloških organizacijskih početaka i pojava novih vrsta heteroseksualnih veza, dokaz su kako se osnovni princip

spolne nejednakosti prenosi u nove oblike društvenih i ekonomskih organizacija doprinoseći njezinom ponovnom formiranju za novu eru.

U posljednjem, sedmom poglavlju koje je autorica koncipirala kao svojevrsni zaključak svih prethodnih poglavlja, na temelju argumentiranih činjenica iznosi čitav niz implikacija za moguće promijene. Autorica iznosi stav da su napredak prema jednakosti u učešću u radnoj snazi i plaćama te spolna desegregacija stali, što se manifestira kao posljedica nepromišljenog prihvaćanja tradicionalnih vjervovanja koja smatraju brigu o djeci isključivom odgovornosti žena opravdavajući pritom značajnu nejednakost na osnovi takve pretpostavke. No ipak, veliki napredak je učinjen, ali da bi se krenulo naprijed potrebne su znatne promijene posebice u obiteljskom okruženju, budući da heteroseksualna obiteljska zajednica i dalje predstavlja moćno poprište naših duboko ukorijenjenih vjervovanja o nejednakosti i razlici među spolovima. Moderna heteroseksualna obitelj nalazi se u epicentru borbe između promijene i odolijevanja promjeni u nejednakosti spolova. Predviđanja koja autorica navodi za kraj su da će trenutačni period zastoja proizvesti daljnji napredak usprkos teškoćama koje mijenjaju zahtjeve u čvrsto ukorijenjenim sustavima kao što je spol.

Zaključak

Ridgeway sustavno i koncizno pristupa objašnjenju problematike nejednakosti spolova kao neizbježnog pratioca međuljudskih odnosa te promišljeno provlači čitatelja kroz niz tema i koncepata važnih za temu prije zaključnog razmatranja. Ova knjiga privući će širi krug čitatelja kako one uključene u područje odgoja i obrazovanja, posebno obrazovanja odraslih, profesionalnog rada, razvoja ljudskih potencijala, pedagogije, psihologije, sociologije, socijalnog rada te drugih disciplina koje se u bilo kojem aspektu suočavaju s problematikom nejednakosti spolova. Spolna i rodna nejednakost predstavlja jedno od ključnih andragoških pitanja u kontekstu promjena suvremenog društva. Izmijenjen položaj i uloga žena u današnjem društvu predstavlja jedan od suvremenih socijalnih faktora obrazovanja odraslih. U skladu s time, ova knjiga predstavlja zanimljivu literaturu za sve one koji se znanstveno i praktično bave pitanjima obrazovanja žena u kontekstu obrazovanja odraslih. Jednako tako, ovo će djelo dotaknuti sva ona interdisciplinarna područja znanosti koja se počesto nalaze na rubu svojih znanstvenih disciplina te zahtijevaju nadilaženje davno (ponekad nepotrebno) zadanih okvira koji su nerijetko priječili ovakav pristup sličnim temama. Knjiga pomaže da se razumije proces krute opstojnosti nejednakosti spolova u modernom društvu stoga je dobrodošla literatura svima onima koji se u bilo kojem segmentu društvenog života s njom susreću.

Ana Ban, znanstvena novakinja
Filozofski fakultet u Rijeci
Odsjek za pedagogiju